

## PRAVIDLA K VYHOTOVENÍ ZNALECKÉHO POSUDKU OHLEDNĚ NESCHOPNOSTI PODLE KÁN. 1095 A POŽADAVKŮ JURISPRUDENCE ŘÍMSKÉ ROTY\*

*Karel Orlita*

### I. Předpoklady pro znalecký posudek

V procesním sporném řízení ohledně pochybnosti o platnosti manželství je znalec chápán jako expert, kterého soudce přizve, aby ozřejmil záležitost, která není objasnitelná znalostmi a kompetencí soudce. Znalec musí mít kvality jak po stránce odborné (odpovídající vzdělání, praxe atd.), tak také po osobní a náboženské, a musí zastávat principy křesťanské antropologie<sup>1</sup> (viz čl. 205 instrukce *Dignitas connubii* – IDC). Pro šetření nulity manželství z důvodu neschopnosti (kán. 1095) soudce nesmí nepřizvat znalce, aby se ho dotázal, „zda jedna nebo obě strany trpěly v okamžiku uzavření manželství habituelní nebo přechodnou anomálii; jakého byla stupně; kdy a z jakého důvodu a za jakých okolností vznikla a projevila se“ (čl. 209 IDC). Aby šetření a závěry znalce byly pro soudce skutečnou pomocí k poznání pravdy o konkrétním manželství a nebyly jenom formálním splněním povinností, musí být znalecké vyšetřování a hodnocení provedeno podle vědeckých zásad, a to jak v oblasti psychologie či psychiatrie, tak podle kanonických požadavků na znalecký posudek. Jsou-li splněny tyto odborné psychologicko-zákonné (tímto termínem bude v dalším textu vyjádřeno italské *medico-legale*) zásady, stává se posudek znalce pro soudce skutečně důvěryhodným a otevírá okno do reality manželství a do nit-

ra lidské osoby, která je v konkrétním případě považována např. za neschopnou utvořit praktický úsudek či převzít podstatné závazky manželského společenství. Sdělení, která požaduje po znalci soudce, a to v souladu s instrukcí *Dignitas connubii*, totiž aby znalec odpověděl v záležitostech nedostatečného užívání rozumu, zda anomálie – přičemž pod pojmem anomálie zde rozumíme široce definovanou, avšak identifikovatelnou odchylku od normy bez jejího kvantitativního vyjádření s implicitním předpokladem, že její význam je dán teprve v konkrétním vztahovém kontextu – v okamžiku uzavření manželství závažně narušovala užívání rozumu, s jakou intenzitou a s jakými symptomy se projevila (kán. 1095, 1°); v záležitostech poruch soudnosti, jak anomálie působila na schopnost kritického myšlení a odpovědné volby v případech závažných rozhodnutí, obzvláště na svobodnou volbu životního stavu (kán. 1095, 2°); a konečně v záležitostech neschopnosti převzít podstatné manželské povinnosti, jaké povahy a stupně je psychická příčina, na jejímž základě strana nebo strany trpí nejen vážnou nesnází, nýbrž také nemožností vykonávat to, v čem tkví manželské povinnosti (viz kán. 1095, 3°, čl. 209 § 2 IDC), tato sdělení ovšem jsou natolik hodnotná, nakolik vycházejí z předpokladů, že znalec respektuje křesťansko-antropologická východiska

a jurisdikční principy znaleckého posudku. Jurisdikční kanonické principy pro vytváření znaleckého úsudku obsahují šest etap: a) analýza spisu kauzy; b) anamnestický přístup; c) psychické vyšetření; d) psychodiagnostické vyšetření; e) psychologicko-základní diskuse; f) odpověď na otázky soudu. Těchto šest etap by zároveň mělo tvořit, podle požadavků jurisdikce, šest částí znaleckého posudku.

## II. Předpoklady kán. 1095 a přístup znalce

Požadavek kánonu 1095, 2°–3°, který jako podstatné předpoklady pro platnost manželského souhlasu uvádí tři schopnosti: 1) *discretio iudicii*, chápané na právní a psychologicko-základní rovině jako schopnost přímo rozlišovat význam a hodnotu kroku, který se daný člověk chystá provést; 2. *voluntas*, vůle, která je chápaná jako svobodné sebehurčení vzhledem k specifickému cíli; 3. *capacitas assumendi onera* neboli schopnost převzít povinnosti manželství. Pro objasnění posledně jmenovaného pojmu se zastavíme u toho, co s ohledem na kánon 1095 tvrdí Mons. Serrano Ruiz. V rámci velmi nedokonalého chápání této normy bychom mohli v manželství vidět „právní úkon, jež je značně závažný, co se týká druhu činnosti, protože je nedostupný těm, kdo nejsou obdařeni přiměřeným užíváním rozumu (1°); právní úkon se značnou závažností, co se týká kvalifikace jedinečných povinností<sup>2</sup> (tj. schopnosti správně rozlišit zda jsem schopen dostát) – jimž je třeba přisoudit kvalitu charakteru a přirozenosti, nikoli jakési nezávisle existující skutečnosti s nedefinovatelnou závažností – které se dotýkají dispozic člověka, který je chce převzít, takže je třeba jej s těmito dispozicemi poměřovat (2°). Ani v jednom z těchto

dvou případů však zatím nejdeme za hranici úkonu, vyžadujícího převzetí nějakých vnějších prvků, nebo – chceme-li – chronologicky přesně vymezeného rituálního složení slibu. Teprve třetí bod respektuje tuto obecně vyjádřenou *závažnost*, na niž naráží bod první a kterou bod druhý uznává jako specifickou, jako něco, co má být uskutečňováno v čase, a proto se to neváže pouze na formální vznik (*in actu*) tohoto úkonu. To samozřejmě znamená, že by okamžik manželského souhlasu nebyl součástí našich úvah, protože je to centrální a podstatné jádro manželství. Právě naopak: právě v manželském souhlasu spatřujeme začátek – kvalifikovaný, nakolik chceme – určité dynamické skutečnosti, která je už v tomto bodě přítomná a účinná.<sup>3</sup> Z toho vyplývá, že soudní psycholog či psychiatr nemůže svůj úkol omezit na to, že by se spokojil s průzkumem mentálního stavu vyšetřovaného, ale musí mít neustále na zřeteli další faktory, jako jsou např. vztahy mezi tímto stavem a mezi zkušenostním a existenčním obsahem zkoumaného subjektu. Ne všechny nemoci a anomálie jsou totiž takového rázu, že samy o sobě znemožňují člověku rozhodovat se, chtít nebo konečně přijmout a plnit manželské povinnosti. Především z posledně jmenovaného úhlu pohledu některé alterace tuto schopnost zcela vylučují, zatímco jiné – byť mohou být i vážného rázu – ji omezují jen do té míry, že není dotčena schopnost subjektu přijmout a plnit odpovídající povinnosti. Z toho vyplývá, že vyhodnocení mentálního stavu člověka v době uzavření manželství nemůže obnášet pouze to, že zaměříme svou pozornost na „nemoci“, kterými tento člověk trpěl, ale že – a to v prvé řadě – začleníme skutečnost manželství do kontextu osobnosti zkoumaného jedince a zrekonstruujeme život zkoumané

manželské dvojice v jeho skutečném dynamickém rozvoji, tedy jak se dařilo skutečně naplňování manželského slibu a manželského vztahu.

Abychom mohli připustit, že nějaká anomálie mohla mít negativní vliv na manželství, musíme s morální i vědeckou jistotou dokázat, že se charakteristické poznávací znaky této anomálie projevovaly v takové míře, že došlo k úplnému zničení schopnosti daného člověka žít v manželství, a že je možné identifikovat volní či podvědomé symptomy, které výrazně negativně poznamenaly manželskou dualitu. Avšak zvláště tváří v tvář problémům, týkajících se vztahu s člověkem postiženým těmito poruchami, jsou neustále aktuální doporučení bl. papeže Jana Pavla II., který se odvolával na nezbytnost „ovládnout nutkání strachu nebo tíhu únavy, ale naopak umět nacházet ve zdrojích lásky odvahu zůstat věrní závazkům, které na sebe vzali“.<sup>4</sup>

Z toho vyplývá, že jedině prostřednictvím znaleckého zkoumání a vyhodnocení, zaměřeného na získání a zhodnocení motivů, vedoucích k volbě manželského stavu, na posouzení adekvátnosti těchto motivů vzhledem k závažnosti této volby a na vývoji manželského života těchto partnerů, bude moci soudní znalec poskytnout soudu dostatečné podklady, aby na jejich základě mohl formulovat svůj úsudek ohledně platnosti nebo neplatnosti daného manželství.

Zastavme se nyní u analýzy metodologických prvků, jimiž se musí znalecký posudek vyznačovat. V první řadě zdůrazníme, že má velký význam přistupovat k dané osobě s takovým pohledem, který bude respektovat její celistvost a který se nedá strhnout k interpretaci lidského jednání na základě schematické typologie podnětů. Lidské úkony totiž musí-

me interpretovat na základě vztahu k subjektu, který takto jedná, a vnímat ho nikoliv jako izolovaného jedince, nýbrž v jeho vztazích s přirozeným a sociálním prostředím, v němž žije a jedná.

Je proto navýsost důležité zabývat se nejprve problematikou metodologie, s níž je tento průzkum prováděn, a to nejen s ohledem na osobu znalců, kteří mohou být přizváni, aby spolupracovali se soudem, ale i s ohledem na samotný soudní senát, jehož úkolem je rozpoznat a zhodnotit, jakou závažnost je třeba přisoudit stavu, v němž se daný subjekt nachází, vzhledem k jeho schopnosti uzavřít manželství.

Na tomto poli dosud neexistuje metodologie, kterou bychom mohli jednoznačně – včetně všech jejích detailů – doporučit. Psychiatrie a psychologie jsou příliš mladé vědecké disciplíny, takže je nedokážeme integrovat do jediného systému; dosud se strukturují jako dvě samostatné „myšlenkové školy“ a každá z nich vypracovala v oblasti odborného vyšetřování osobnosti své odlišné teorie a pojmy.

Přestože tedy různé myšlenkové školy nabídlly cenné příspěvky pro právní pochopení člověka a přispěly k vypracování nástrojů, jejichž pomocí můžeme při znaleckém zkoumání dosáhnout vědecky platných výsledků, je nutné – v rámci soudní psychiatrické praxe – se vyvarovat pokušení nechat se oslnit různými ucelenými teoriemi a jinými výplody ducha, kterým často nechybí originalita, sugestivnost ani okouzlení „možnostmi“, ale které bohužel neobjasňují soudnímu orgánu celkový obraz zkoumané problematiky.

Čistě psychologický pohled (*Armchair psychologist*) může samozřejmě představovat různé hypotézy a teorie, ale ty musí být

vždy chápány jen jako provizorní řešení a jako pracovní nástroje, jejichž prostřednictvím se snažíme dojít ke konkrétním výsledkům průzkumu: aprioristická konstrukce typu filosofického *Weltanschauung* – tzn. „světového názoru“ – je pro soudní orgán něčím příliš statickým a abstraktním.

Soud potřebuje jasnou a konkrétní popisnou práci, která mu jakožto výsledek dynamického a přiměřeného pracovního nasazení umožní na základě své vlastní specificky právní a křesťanské erudice formulovat autentické závěry.

### III. Části znaleckého šetření a posudku

Jak bylo uvedeno na začátku znaleckého šetření, posudek se sestává z těchto částí: a) analýza spisu kauzy; b) anamnestický přístup; c) psychické vyšetření; d) psychodiagnostické vyšetření; e) psychologicko-zákonná diskuse; f) odpověď na otázky soudu.

#### a) Analýza spisu kauzy

Četba akt dané kauzy je prvním krokem pro systematicky zvládnutý psychiatrický či psychologický posudek. Tak se můžeme přímo seznámit s „momentem manželství“, s jeho projevy a s chováním zkoumaného jedinice před složením manželského slibu, v době složení tohoto slibu i v následujícím období, jak vyplývá z tvrzení svědků a z prohlášení jednotlivých stran řízení. Znalec musí tyto písemné záznamy pozorně prozkoumat, ale nesmí se v této fázi nechat ovlivňovat svými osobními úvahami. Poznatky získané z četby akt musí vytvořit určitou scénu, jakýsi zvláštní prostor, v němž dva lidé prožívali určitou situaci určitým způsobem, jak k tomu byli vedeni v rámci svého manželství. Z pohledu znalce, nestranného pozorovatele, který je prost jakýchkoliv emotivních pout, musí být

souhrnný pohled na akta dané kauzy jakýmsi scénářem, připraveným pro film, který nebude nikdy natočen, v očekávání, že se něco začne dít. Je zbytečné připomínat, jaký význam má to, aby byla tato „scéna“ rekonstruována co možná nejpřesněji a nejobjektivněji a aby zůstala za všech okolností otevřená ke všem možným budoucím událostem. Teprve v závěru znaleckého průzkumu je možné tuto scénu objektivně uchopit: ve světle osobnostní struktury dvou manželů a specifické role, s níž prožívají svůj život, se znalec bude moci vžít do jejich manželství tak, jak je tito manželé opravdu prožívali, a vnímat i případné deformace, které mohly ovlivnit to, že jeden z manželů nebo oba dva začali chápat nesprávným způsobem některý z rozměrů své existence ve vztahu ke skutečnostem, které je vedly k uzavření manželství. Ve znaleckém posudku znalec shrne závěry z analýzy akt spisu. Analýza by se měla zabývat prostředím původní rodiny, utvářením osobnosti v dětství a mládí, stavem v době uzavření manželství a obdobím po jeho uzavření. Mělo by se jednat o určitý dějinný průhled.

#### b) Anamnestický přístup

Už od prvního setkání je třeba založit rozhovor s vyšetřovaným na základních anamnestických prvcích a postupně, jak se subjekt uvolňuje, jej prostřednictvím připraveného tematického souboru otázek i volné konverzace dále prohlubovat. Pro dokončení anamnézy může být užitečné dát vyšetřovanému za úkol, aby si události svého života, tak jak mu přijdou na mysl, zapisoval do zvláštního sešitu. Tento krok je však možné udělat za předpokladu, že už došlo k hodnotnému kontaktu s vyšetřovaným subjektem. Tomu, kdo je podroben znaleckému posudku,

umožňuje tento deník přemýšlet o sobě a často mu dovoluje, aby si vzpomněl na okrajové události nebo aby z některých událostí dokázal vyvodit obecné úsudky. Tento požadavek může následně vést k hlubší integraci pomocí srovnáním toho, co vyšetřovaný o dané události napsal do deníku, s tím, co o ní vypověděl v době, kdy se odehrála (chronologický diář). Tato metoda nám může dovolit hodnotně skloubit obecný pohled, který má daný subjekt na svůj život, s analytickým pohledem na jednotlivé události: často je tomu tak, že při prvních setkáních s určitými událostmi vychází na povrch jejich bezprostřední efekty, a teprve při pozdějších setkáních se ukazují náznaky jejich příčin. V tomto smyslu může následný rozhovor dojít i k jistým závěrům ohledně motivů tohoto jednání.

Znalec by měl v posudku uvést, jaký anamnestický přístup použil a jaké výsledky toto zkoumání eventuálně přineslo.

### **c) Psychologicko-psychiatrické vyšetření**

Znalec především pozoruje, jak se subjekt prezentuje: oblečení, obecný vzhled, orientace v čase, v prostoru a ohledně osob. Poté se ujistí, zda má vyšetřovaný plné vědomí o důvodu tohoto průzkumu, a poznačí si, zda se k němu staví v duchu spolupráce, nebo zda projevuje zvláštní okamžiky odmítání, nedůvěry, popř. zda v této spolupráci nefigurují vědomé či nevědomé pokusy o simulaci nebo popírání.

Průzkum se provádí prostřednictvím technik svobodné konverzace a pomocí dotazníku, který může být tematický nebo konfrontační. Těmito metodami může znalec prověřit různé základní psychické funkce daného subjektu: spontánní a cílevědomou pozornost, koncentraci, účast, pojmovou a repro-

dukční paměť, schopnost řádného historického schématu o vlastním životě, v němž nejsou žádné mezery a kde je dostatečná schopnost reprodukovat jednotlivé situace a odpovídající prožitky.

Pak se přistoupí k průzkumu vyšších psychických funkcí: představivost (totiž zda je tato představivost formálně správná, co se týká procesů i obsahové složky, a zda v ní nacházíme platná a vyrovnaná asociativní spojení), schopnost sebekritiky (nakolik subjekt dokáže vyjádřit svou vlastní niternost), schopnost kritického úsudku (nakolik umí vyjádřit přiměřené soudy o své intelektuální a kulturní úrovni), abnormální projevy myšlení (deliria, halucinace, bludy, bludná přesvědčení atd.).

Vzápětí podrobí zkoumání jeho afektivitu, ať už jakožto citovou odpověď na projednávaná témata nebo co se týká obecného tónu, jímž se vyznačuje nálada daného subjektu. Na závěr se toto pozorování prohloubí pomocí introspektivní analýzy, která dovoluje, aby vyplynuly na povrch nejhlubší prožitky daného subjektu v souvislosti s eventuální přítomností různých poruch sebezpřijetí, komplexů nebo konfliktních stavů.

Soudce potřebuje vědět, zda psychické vyšetření proběhlo, jaké bylo a s jakými výsledky. Tato část by neměla být opomenuta v posudku, protože jinak soudce může jen těžko hodnotit neschopnost ve vztahu k podstatným povinnostem a právům manželství, která jsou zároveň podstatným dobrem manželství.

### **d) Psychodiagnostické vyšetření**

Mentální testy nám umožňují poměrně jednoznačně zachytit charakteristiky subjektu způsobem, který má obdobnou platnost jako



laboratorní testy v obecné medicíně: tomu, kdo je aplikuje, přinášejí potvrzení nebo přímý podnět k vyslovení diagnostického závěru. Je jasné, že nestačí podrobit dotyčného jedinému testu, ale ideální je aplikovat určitou kombinaci testů, abychom obdrželi co nejvíce možných informací a mohli mezi sebou porovnat různé výsledky.

Především upřesněme, co mentální testy vlastně jsou, protože tento výraz se používá v příliš širokém významovém spektru a jen nedokonale jsou vymezeny jeho vědecké obsahy. Srovnání s nějakou objektivnější skutečností slouží v prostředí psychiatrické a psychologické diagnostiky tomu, aby se opravily některé nevyhnutelné omyly v úsudku, jež mohou pramenit z některých klasických aspektů:

1. **selektivní organizace** – své úsudky o druhém člověku formulujeme většinou na základě pozorování uceleného souboru chování a signálů, ale komplexnost a specifické protiklady daného individua jsou často takové, že zasahují do vytváření celkového dojmu, který si o něm v rámci pozorování vytváříme;
2. **haló efekt** (tzv. efekt *alone*) – při pozorování druhých máme často tendenci přehnaně vnímat osobnostní ucelenost daného člověka; máme-li o někom v zásadě pozitivní dojem, snažíme se tento pozitivní dojem rozšířit i na úsudek o jeho specifických projevech, takže pak klademe přílišný důraz na jeho pozitivní vlastnosti a podceňujeme jeho negativní prvky, a naopak;
3. **stereotypy** – dalším příkladem principu přenášení části na celek je to, jaký vliv mají na formování dojmu o druhých předsudky;

4. **dovednosti toho, kdo formuluje úsudek** – neexistuje žádná obecně platná schopnost vynášet úsudky; tato dovednost správně formulovat úsudek je přímo úměrná naší schopnosti chápat a pojmenovávat jednotlivé složky, které jsme podrobili pozorování;

5. **informační pořádek** – při vytváření dojmů bývá informace, kterou jsme obdrželi „jako první“, důležitější než to, co se řekne později; je-li tato první informace mylná, je mnohem těžší ji pak opravit; v tomto smyslu existují protichůdné názory na to, kdy číst soudní akta: zda před tím, než se setkáme s vyšetřovaným, nebo až po tom (já osobně doporučuji číst akta až po tomto setkání).

K dispozici je řada mentálních procedur. Zde se krátce zastavím u těch, které se pro psychodiagnostické a právní cíle užívají nejčastěji. Především musíme rozlišovat mezi čtyřmi základními typy testů.

1) **Psychometrické testy**: tyto procedury zkoumají úroveň inteligence daného subjektu a to, zda v ní nefigurují zhoubné projevy. V rámci praxe, kterou se zabýváme, doporučuji omezit tyto průzkumy (většinou velmi zdlouhavé a pro vyšetřovaného únavné) pouze na případy, u nichž klinické vyšetření signalizuje nějaký intelektuální deficit nebo kde se jedná o subjekt pokročilejšího věku. Z těchto testů připomeňme **Wechslerův test**, který je nepochybně nejkomplexnější a nejvěrohodnější, zvláště co se týká měření případného stupně mentálního deficitu. Co se týká případů, jimiž se znalec obvykle zabývá v rámci kanonického řízení, se tento test jeví jako pleonastický a často špatně přijímaný ze strany vyšetřovaného, který se cítí pokořen a

ponížen. Upozorňuji, že dostačujících výsledků může znalec snadno dosáhnout pomocí jiných testů (např. Rorschachova testu).

2) **Testy schopností:** tyto reaktivní metody prověřují různé aspekty inteligence (prostorový, analytický, kombinační prvek, atd.). Jak se můžeme dovtípit, pro naše účely je užití těchto testů zcela bezpředmětné.

3) **Testy projektivní:** tyto reakční testy jsou založeny na principu „projekce“, tj. tendence každého člověka vnitřně a nevědomě přepracovávat určitý vnější podnět a obohacovat jeho obsah o vlastní prožitky prostřednictvím osobní interpretace, vyjádřené písemně nebo graficky. Mezi nejvýznamnější projektivní testy patří **Rorschachův psychodiagnostický test**; je to jeden z nejcennějších nástrojů psychodiagnostiky (pod pojmem „cenný“ máme na mysli schopnost daného testu dojít k výsledkům odpovídajícím klinické realitě), který dokáže zprostředkovat velmi přesný a hluboký obraz osobnosti daného člověka. Jeho slabinou je však subjektivní ráz interpretace, do níž často – bez ohledu na některé silně standardizované prvky – příliš vstupuje praktická a/nebo teoretická formace toho, kdo zpracovává jeho výsledky; zvláště upozorňuji na jisté interpretace inspirované psychoanalytickými metodami, které mohou zavést diskusi o interpretaci výsledků tohoto testu na cesty, které v rámci kanonického procesu nelze akceptovat. Dále pak upozorňuji, že jednou z hlavních nevýhod tohoto nástroje je užití více či méně náhodných symbolismů, ovlivnitelných individuálními interpretacemi, jež nejsou obecně přijímány. Odpovědné použití tohoto testu předpokládá dlouhodobé speciální postgraduální školení a desítky až stovky hodin následné supervize.

**Rosenzweigův obrazový frustrační**

**test (Picture Frustration Study):** jde o projektivní metodu, jejímž cílem je prověřit reakce subjektu na stres v běžném životě. Jedná se o psychologickou diagnostickou metodu projektivního typu, která je zaměřená na odhalování chování a prožívání v situaci běžné zátěže.

**Warteggův kresebný test:** je to test založený na grafické projekci, který v sobě spojuje vysokou platnost se snadností a nenáročností provedení. Podněty jsou prosté, víceznačné a nestrukturované a vztahují se k měřitelným a prokazatelným odpovědím. Interpretace a hodnocení jsou spíše dlouhé, obtížné a – budiž zdůrazněno – podrobené nepřesnostem v důsledku někdy až příliš fantastických výplodů ducha.

**Baumtest:** založen na myšlence, že se člověk prostřednictvím svých podvědomých dynamik identifikuje se stromem; projektuje se do vertikálního rozměru, který mu připomíná vzpřímenou pozici. Grafické znázornění obecně a kresba stromu konkrétně nikdy nejsou zcela náhodné a nestranné, takže můžeme mluvit o psychických stavech prostřednictvím jazyka, který je vhodný a přesný, i když jen částečný a neúplný.

**Tematický apercepční test:** umožňuje objevit, jaké emoce, komplexy a konflikty jsou přítomné v dané osobě. Uvážíme-li jeho charakteristiku jakožto nástroje pro hledání potlačených nebo upozaděných tendencí, spíše než jako diagnostická metoda pro soudní účely se tento test používá jako psychoterapeutická pomůcka.

**Test objektových vztahů:** slouží jako nástroj pro výzkum meziosobních vztahů; je založen na základním poznatku, že charakteristický způsob, jakým daný člověk vnímá svět kolem sebe, dynamicky odpovídá způso-

bu, jakým tento jedinec navazuje meziosobní vztahy, ať už se nachází v jakékoliv situaci. Tento test je velmi zajímavý, avšak jeho odpovědi příliš závisí na uzavřených antropologických kritériích, takže nedokáže správně docenit významy a hodnoty, které přesahují objektivní vypovídací schopnost těchto údajů a které dovolují člověku, aby se zaměřil na lásku k Bohu a k bližnímu jako na své vrcholné povolání, protože touhu po meziosobním vztahu interpretuje tento test jako něco, co je člověku nevyhnutelně vtisknuto ze strany sociálních podmínek. Test není v Česku dostupný ani známý.

4) **Osobnostní dotazníky:** Jedná se o delší či kratší soubor tvrzení, k nimž se má vyšetřovaný stručně vyjádřit (Ano nebo Ne; Pravda nebo Nepravda). Tyto dotazníky se vyhodnocují na základě ucelených bloků odpovědí, takže v nich nebývá prostor pro jemnou individuální interpretaci. Je jasné, že profil, který z nich vyplývá, je schématický a chybí v něm jemné nuance, které v projektivních testech dovolují dosáhnout mnohem komplexnějšího výsledku. Mezi nejužívanější patří:

**Dotazník MMPI** (Minnesota Multiphasic Personality Inventory): je to hodnotný test, jehož výsledky nejsou vystaveny žádné subjektivní interpretaci, avšak i zde nacházíme několik nedostatků: otázky jsou převzaty z angličtiny a jsou ve valné míře zacíleny na kulturní charakteristiky anglosaského obyvatelstva, takže není možné je transformovat na podmínky života v Itálii. Navíc (podobně jako všechny dotazníky) příliš závisí na tom, jaký sémantický význam přisoudí dotazovaný některým otázkám. V Česku však tato výhrada neplatí, test je zde velmi pečlivě a kvalitně validizován (na velkých vzorcích opakovaně statisticky zpřesněn).

**DAP 22** (Automatický popis osobnosti pomocí 22 diagnostických hodnot) nabízí otázky, formulované a specificky zaměřené na evropskou populaci (přesněji na každou populaci, která spadá do dané jazykové verze). Četba testu probíhá automaticky, takže není možné ji ovlivnit žádným interpretačním zásahem. V Česku je používán minimálně, není validizován.

#### e) **Psychologicko-zákonná diskuse**

V této části se znalec zabývá psychologickými a psychiatrickými zjištěními ve vztahu k právní normě. Nesmí se stát soudcem na místě soudce, ale musí zůstat odborníkem v psychologii či medicíně, který dělá závěry znalce a formuluje pouze anamnesticko-diagnostický závěr. Znalec musí dbát na to, aby nepřekročil hranice své služby a nedělal závěry, které přísluší soudci (srov. kán. 1577 § 1 a kán. 1574), ale také má uvést jakou výši jistoty jeho závěry mají. Po odborném rozboru listinných důkazů, svědeckých výpovědí a znaleckého vyšetření, by neměl opomenout analyzovat u vyšetřované osoby: a) osobnost, b) druh poruchy či anomálie, c) předchozí stav před sňatkem, c) povahu a původ anomálie, d) závažnost anomálie, e) vliv anomálie na schopnost rozvahy a přijetí manželských závazků.

Příklad psychologicko-zákonné diskuse je uvedenu v příloze Marie G. Gargioli v tomto vydání časopisu *Adnotatio iurisprudentiae*.

Z této části musí být pro soudce zřejmé, jak znalec uvažoval a z jakých východisek pramení jeho závěry. „Znalci jsou povinni zřetelně uvést, ze kterých listin, nebo kterými jinými způsoby zjistili totožnost osob nebo věcí, jako cestou a jakým způsobem postupovali.“



vali při plnění jim svěřeného úkolu, a o které důvody se hlavně opírají a jaké jistotě se těší závěry posudku.“ (čl. 209 § 3 IDC, srov. kán. 1578 § 2)

#### f) odpověď na otázky soudu

Poslední části posudku jsou odpovědi na otázky, které předložil soud. Seznam otázek je obvykle složen z návrhu otázek žalující strany a samotného soudce. Odpověď na otázky jsou jakousi pečeti znaleckého zkoumání. Jsou ovocem na kmeni předchozího odborné-

ho šetření, jsou domem na skále, pokud jsou odpovědi vystavěny na základě předchozích částí posudku. Jinak totiž mohou být odpovědi znalce považované za nevěrohodné, působící spíše jako „odhad“ nesoucí velkou míru pouhé pravděpodobnosti. Obhájce svazku má povinnost upozornit, pokud by otázky a odpovědi na ně překračovaly obor znalce nebo kdyby se odborný posudek neopíral o principy křesťanské antropologie a nebyl zpracován vědeckou metodou (viz čl. 56 § 4 IDC).

#### Poznámky

\* Při zpracování článku bylo použito ve značné míře překlady studijních materiálů prof. dr. Marie G. Gargioli připravených pro *Studium Romanae Rotae Tribunalis*, a to především v jeho druhé a třetí části.

<sup>1</sup> Dokument Kongregace pro nauku víry *Dignitas personae* v č. 7. ukazuje podstatu křesťanské antropologie, která není v zajetí freudiánského pesimismu ani bezbřehého pozitivismu určitých nových psychologických škol. Křesťanská antropologie odráží realitu celého bytí člověka. Dokument učí: „Církev je přesvědčena, že to, co je lidské, je vírou nejenom přijato a ctěno, ale také očišťováno, pozvedáno a zdokonalováno. Bůh stvořil člověka ke svému obrazu a podobě (srov. Gn 1,26) a své stvoření pak zhodnotil jako ‚velmi dobré‘ (Gn 1,31) a přijal ho v Synu (srov. Jan 1,14). Boží Syn tajemstvím Vtělení potvrdil důstojnost těla i duše tvořících lidskou bytost. Kristus nesnížil důstojnost lidské tělesnosti, ale zjevil její plný význam a hodnotu: „Je skutečnost, že tajemství člověka se opravdu vyjasňuje jen v tajemství vtěleného Slova.“ (GS 22). Syn, který se stal jedním z nás, tak umožňuje, abychom se stali „Božími dětmi“ (Jan 1,12), a měli „úcast na božské přirozenosti“ (2 Petr 1,4). Tato nová dimenze neodporuje důstojnosti stvoření, poznatelné rozu-

mem od všech lidí, ale pozvedá ji k dalšímu horizontu života, který je vlastní Bohu, a umožňuje náležitěji přemýšlet o lidském životě a skutcích, které ho přivádějí k existenci. (*Evangelium vitae*, 37–38). Ve světle těchto údajů víry se ještě důrazněji a silněji ukazuje úcta, kterou ve vztahu k lidskému jedinci vyžaduje rozum. Není proto rozpor mezi tvrzeními o důstojnosti a o posvátnosti lidského života. „Různé způsoby, jimiž Bůh v dějinách pečuje o svět a člověka, nejenže se vzájemně nevylučují, nýbrž naopak doplňují se a jsou si navzájem oporou. Všechny počínají a končí ve věčném, moudrém a láskyplném úradku, kterým Bůh předurčuje lidi k tomu, aby ‚byli ve shodě s obrazem jeho Syna‘ (Řím 8,29).“ (*Veritatis splendor*, 45).

<sup>2</sup> Pojmu povinnosti musíme rozumět v pozitivním smyslu, jedná je o výsadu mít možnost být povinován závazky manželství, a tak spolupracovat na stvořitelském díle Boha.

<sup>3</sup> J. M. SERRANO RUIZ, *L'incapacità di assumere gli oneri essenziali del matrimonio*, Città del Vaticano 1998, s. 9.

<sup>4</sup> JAN PAVEL II., *Promluva k Tribunátu římské roty*, in: *Adnotatio Iurisprudentiae XXX*, 2/2011, s. 903.